

ICHKI NAZORATINI TAKOMILLASHTIRISHNING USULLARI

Mexmonaliyev Ulug‘bek Erkinjon o‘g‘li

Farg‘ona Politexnika Instituti “Buxgalteriya hisobi va audit”

kafedrasi, assistenti

Аннотация: *Zamonaviy sharoitda kompaniyada ichki audit xizmatini tashkil etilishi ushbu kompaniya rahbariyatiga samarali va aniq qarorlar qabul qilish uchun moliyaviy-xo‘jalik faoliyati to‘g‘risida eng shaffof va ishonchli iqtisodiy ma‘lumotlarni taqdim etishga imkon beradi, yuqori samarali buxgalteriya tizimini va qoidabuzarliklarning oldini oladi, tarkibiy bo‘linmalar hisobotlarining obyektivligi va ishonchliligini tasdiqlaydi, soliqqa tortishni optimallashtiradi.*

Аннотация: *Создание службы внутреннего аудита в компании в современных условиях позволяет руководству данной компании предоставлять наиболее прозрачную и достоверную экономическую информацию о финансово-хозяйственной деятельности для принятия эффективных и конкретных решений, обеспечивает создание высокоэффективной системы бухгалтерского учета и предупреждения нарушений, подтверждение объективности и достоверности отчетности структурных подразделений, оптимизацию налогообложения.*

Abstract: *The creation of an internal audit service in the company in modern conditions allows the management of this company to provide the most transparent and reliable economic information about financial and economic activities for making effective and concrete decisions, ensures the creation of a highly effective accounting system and prevention of violations, confirmation of the objectivity and reliability of the reporting of structural units, optimization of taxation.*

Kalit so‘zlar: *ichki audit, ichki nazoratning tashkiliy shakllari, ichki audit xizmati, ichki audit vazifalari, ichki audit samaradorligi.*

Ключевые слова: *внутренний аудит, организационные формы внутреннего контроля, служба внутреннего аудита, задачи внутреннего аудита, эффективность внутреннего аудита.*

Keywords: *internal audit, organizational forms of internal control, internal audit service, internal audit tasks, internal audit effectiveness.*

Kirish. *Ichki nazorat boshqaruv tizimida muhim ahamiyat kasb etib, u ichki nazorat va xatarlarni boshqarish imkoniyatini yaratib hamda kompaniyaning maqsad va vazifalariga qay darajada erishganligini tahlil qilish va baholash elementi va muhim vositasidir.*

Ichki nazorat xizmatini yaratish zarurati "iqtisodiyotning rivojlanish miqyos" bilan bog'liq muammolardan kelib chiqadi. Kompaniya faoliyati ko'lamini oshgani sayin ma'muriy apparatga ajratib turadigan boshqaruv nazorat tizimi va faoliyat samaradorligini analitik tahlil etish zarurati kun tartibiga chiqadi. Buni axborot almashinuvi muammosini keltirib chiqaradi va turli boshqaruv bo'linmalarining bir-biriga zid qarorlar qabul qilish ehtimolini oshishi sabab bo'ladi. Shu bilan birga, yuqori rahbariyat tomonidan nazorat qilish qiyinlashadi, bu xatolar va suiiste'molliklar sonini sezilarli darajada oshiradi.

Buxgalteriya vazifalarini ajratish

Kichik korxonalar odatda buxgalteriya jarayonining barcha jabhalarida, jumladan, ruxsat berish, ijro etish, saqlash va operatsiyalarni joylashtirishda jarayonni ta'minlash uchun bitta xodimga yoki buxgalterga bog'liq. Ideal holda, naqd pul tushumlari va to'lovlarni qayta ishlash alohida bo'ladi, bunda hisob-fakturalarni tasdiqlash, cheklarni tayyorlash, cheklarni imzolash va bank hisoblarini solishtirish bo'yicha turli odamlar bilan vazifalar ajratiladi. Bir shaxsga naqd pul yoki olingan cheklar, omonatlar va to'lovlarni tizimga joylashtirishga ruxsat berish firibgarlik xavfini oshiradi. Bu jarayonlar turli shaxslar orasida ajratilishi kerak. Agar bu sizning tashkilotingiz uchun imkonsiz bo'lsa, yuqoridagi vazifalarni bajaradigan shaxslarni vaqti-vaqti bilan almashtirish tavsiya etiladi.

Bundan tashqari, siz kompaniyangizga noto'g'ri buxgalteriya hisobi ma'lumotlari va hatto yaxshi nazorat ostida qolishi mumkin bo'lgan qoldiq xatarlardan kelib chiqadigan o'ziga xos xavflarni baholash va kamaytirishga yordam berish uchun avtomatlashtirish provayderlari dan foydalanishiz mumkin. Avtomatlashtirish provayderlari kompaniyalarga batafsil va oson kirish mumkin bo'lgan buxgalteriya ma'lumotlarini saqlash orqali AP risk va nazorat matritsalarini tayyorlashda yordam berishi mumkin, bu esa biznes egalari va bosh direktorlarga nimaga qarshi turishlari haqida to'liq tasavvur beradi.

Bundan tashqari, istalgan joydan foydalanish mumkin bo'lgan onlayn to'lov xizmatidan foydalanishni ko'rib chiqishingiz mumkin va sizga to'lov jarayoni ustidan hisob nazoratini kuchaytiradi. Hisob-kitoblar va to'lovlar har qanday naqd pul berishdan oldin qulay tarzda tasdiqlanishi mumkin. Agar sizning vaziyatingiz hali ham jismoniy tekshirish qoidalarini talab qilsa, ularni o'zingiz imzolang yoki qo'shimcha imzolovchiga ruxsat bering. Hujjatlarni imzolagan shaxs cheklarni beruvchi shaxsdan alohida bo'lishini va imzo qo'ygan shaxs cheklarni pochta jo'natishdan oldin schyot-fakturalarga mos kelishiga ishonch hosil qiling. Va nihoyat, xavfni oldini olish uchun bo'sh cheklarni kirishni cheklaydigan xavfsiz joyda saqlang.

Moliyaviy hisobotlarni uchinchi tomon ko'rib chiqish

Buxgalterlar va boshqa ichki buxgalteriya ishlarini qo'llab-quvvatlash uchun biznes egalari moliyaviy hisobotlarni vaqti-vaqti bilan ko'rib chiqishi kerak. Bajarilgan ish keyinchalik ko'rib chiqilishini bilgan shaxs firibgarlik qilishdan to'sqinlik qiladi. Chetdan kelgan buxgalter moliyaviy hisobotlardagi noaniqliklar va nomuvofiqliklarni aniqlashda, shuningdek, biznes egalari moliyaviy ma'lumotlar tartiblarini yaxshiroq tushunishda yordam berishi mumkin.

Xodimlardan ta'tilga chiqishni talab qiling

Yuqorida aytib o'tilgan mijoz misolida, kompaniya buxgalterlari o'qish uchun shahar tashqarisida bo'lganida noodatiy tekshirish faoliyatini aniqladi. O'g'irlash va boshqa firibgarlik turlari buxgalteriya hisoblarida aniqlanmaslik

uchun doimiy ravishda qog'oz izlarini yashirishni talab qiladi. Shu sababli, biznes egalari kompaniyaning buxgalteriya / buxgalteriya hisobi vazifalarini bajaradigan xodimlar har yili ta'tilga chiqishlarini va ushbu ta'til davomida o'z majburiyatlarini qoplash uchun zaxira shaxsni belgilashlarini talab qilishlari kerak. Ideal holda, ta'til kamida bir hafta davom etishi va kitoblar yopilganda bir oy oxirida bo'lishi kerak.

Moliyaviy tizimlarga kirishni cheklash

Korxonalar tomonidan qo'llaniladigan eng keng tarqalgan buxgalteriya dasturi o'z foydalanuvchilariga oldingi operatsiyalarni tahrirlash va o'chirish imkoniyatini beradi, bu esa o'g'irlikni osongina yashirishga olib kelishi mumkin. Biznes egalari kompaniyaning buxgalteriya tizimiga ADMIN huquqlarini (iloji bo'lsa) saqlab qolishlari va foydalanuvchilarning faqat o'z funktsiyalari uchun zarur bo'lgan hududlarga kirishini cheklash haqida o'ylashlari kerak. Bu soxta yozuvlar yaratish va ularning izlarini yashirish ehtimolini kamaytirishga yordam beradi. Bekor qilingan va o'chirilgan tranzaktsiyalarni ko'rib chiqish har qanday tuzatishlar yoki o'chirishlarni ko'rsatadi va protseduralardagi qoidabuzarliklarni aniqlashda muhim rol o'ynashi mumkin.

Agar onlayn to'lov xizmatigizda xodimga yoki buxgalterga tasdiqlash huquqi berilsa, berilgan kreditlarning haqiqiylikini ta'minlash va har qanday ushlangan naqd pulni qoplash uchun soxta kredit eslatmalarini yaratishga yo'l qo'ymaslik uchun kredit eslatmalarini ko'rib chiqish kerak.

Nazoratni oshirish

Nazoratsiz ichki nazorat yetarli darajada yaxshi emas. Siz yoki ishonchli resurs bank ko'chirmalarini, tekshirish yoki to'lov registrlarini va bank hisob-kitoblarini muntazam tekshirib turishingiz kerak. Hayoliy xodimlar va tasdiqlanmagan ko'tarilishlar, soatlar va hatto xarajatlar uchun ish haqi hisobotlarini ko'rib chiqing. Xodimga qo'llab-quvvatlovchi hujjatlarni saqlash zarurligini ta'kidlang va siz vaqti-vaqti bilan ba'zi operatsiyalarni va tasdiqlovchi hujjatlarni haqiqiylik va to'g'riligini tekshirishingiz kerak.

Eng muhimi, biznes egalari moliyaviy hisobotlarni ko'rib chiqish va biznesning moliyaviy ma'lumotlaridagi tendentsiya va o'zgarishlarni tushunishni birinchi o'ringa qo'yish uchun siyosat va tartiblarga rioya qilishlari kerak. Oylik yoki choraklik o'zgarishlarni, shuningdek, byudjet va haqiqiy o'rtasidagi tafovutlarni tushunishga e'tibor qaratish lozim.

Xulosa va takliflar. Ichki nazorat xizmati mutaxassislari kompaniya faoliyati samaradorligini oshirishdan manfaatdor: uning bo'linmasi sifatida ichki audit xizmati doimiy ravishda o'z samaradorligini tasdiqlashi kerak. Biroq, ichki audit nafaqat egalari uchun, balki kompaniya rahbariyati uchun ham zarurdir. Menejrlarning vazifasi biznesni boshqarish, belgilangan maqsadlarga eng samarali tarzda erishishdir. Ushbu vazifaning muvaffaqiyati asosan ikki omilga bog'liq:

Menejerda to'g'ri boshqaruv qarorlarini qabul qilish uchun zarur bo'lgan ma'lumotlar bormi?

Qabul qilingan qarorlarning bajarilishini nazorat qilishning samarali tizimi mavjudmi?

Biznesni boshqarish kundalik ishlarining bir qismi bo'lgan menejerlar har doim ham vaziyatni obyektiv baholay olmaydilar. Agar menejer barcha jarayonlarni samarali boshqaradi deb hisoblasa ham, u odatda tegishli ma'lumotlarni to'plash va tuzish uchun vaqt va aniq ko'nikmalarga ega emas. Ichki audit, aslida, kompaniya faoliyatining barcha jihatlari va ma'lumotlarni umumlashtirish va tahlil qilish vositalari to'g'risida ma'lumotlarga ega, shuning uchun ichki audit bilan yaqin hamkorlik boshqaruv qarorlarini qabul qilish samaradorligini oshiradi. Bu menejerga korxonada faoliyatiga yangicha qarashga va boshqaruv qarorlarini amalga oshirish sifatini baholashga yordam beradigan obyektiv ma'lumot manbai bo'lgan ichki auditdir. O'zbek tashkilotlarida ichki audit bo'limini tashkil etishning umumiy jihatlari quyidagilardan iborat:

Birinchiidan, bu direktorlar Kengashiga yoki ijro etuvchi organga tashkilotning avtonom bo'linmalari ustidan samarali nazorat o'rnatishga imkon beradi;

ikkinchidan, ichki auditorlar tomonidan o'tkaziladigan maqsadli nazorat tekshiruvlari va tahlillari ishlab chiqarish zaxiralari va rivojlanishning eng istiqbolli yo'nalishlarini ochib beradi;

uchinchidan, ichki auditorlar nazorat bilan birga bosh tashkilot, uning filiallari va sho'ba korxonalaridagi moliyaviy, xo'jalik, buxgalteriya va boshqa xizmatlarning mansabdor shaxslariga nisbatan ko'pincha maslahat vazifalarini bajaradilar.

Xulosa qilib shuni ta'kidlash kerakki, zamonaviy sharoitlar (moliyaviy inqirozlar) ichki audit uchun o'zining keng imkoniyatlarini namoyish etish va kompaniyalar egalari va menejmentiga zarurligini isbotlash imkoniyatini beradi, shu bilan birga kompaniyalar rahbariyati biznes samaradorligini oshirish uchun kuchli vosita bo'lishi mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. Кучкаров, Б. К. (2022). РОЛЬ МИКРОФИНАНСИРОВАНИЯ В ОБЕСПЕЧЕНИИ РАЗВИТИЯ МАЛОГО БИЗНЕСА. CENTRAL ASIAN JOURNAL OF MATHEMATICAL THEORY AND COMPUTER SCIENCES, 3(10), 78-83.
2. Кудбиев, Д. (2022). Особенности И Принципы Развития Системы Финансового Менеджмента В Узбекистане. Periodica Journal of Modern Philosophy, Social Sciences and Humanities, 12, 200-206.
3. Ganiyevich, Y. V. (2022). MAHSULOT BOZORINI KENGAYTIRISH KORXONANING FOYDASINI OSHIRISH MUHIM OMILI.
4. Якубов, В. Г. (2022). Сбыта Продукции Является Важным Фактором Увеличения Прибыли Компаний. Central Asian Journal of Theoretical and Applied Science, 3(5), 49-55.

5. Qudbiyev, N. T., Ulug'bek Erkinjon, O. G. L., & Mominov, I. L. O. (2022). TADBIRKORLIK SUBYEKTLARIDA ICHKI NAZORATNING SAMARALI TIZIMI SIFATIDA ICHKI AUDITNING O'RNI VA AHAMIYATI. Scientific progress, 3(1), 449-457.